

سایت حقوقی دادآور

تصرف عدوانی به معنای اعم، عبارت است از خارج شدن مال از مالک قائم مقام قانونی او بدون رضای وی بدون مجوز قانونی. «تصرف» به معنای سلطه و اقتداری است که شخص به طور مستقیم یا به واسطه غیر، بر مالی دارد و «عدوان» نیز در لغت به معنای ظلم و ستم آشکار است.

تصرف عدوانی، عنوانی است که علاوه بر حقوق مدنی در حقوق جزایی نیز مطرح است بنابراین می توان از منظر کیفری نیز این عنوان را مورد بحث و تحلیل قرار داد. رضایت نداشتن مالک یا عدم اذن قانونی او موجب تحقق عدوان است که این نوع تصرف در ماده 308 قانون مدنی بدان شده است. مستند قانونی تصرف عدوانی از جنبه کیفری ماده 690 قانون مجازات اسلامی است. در ماده 690 قانون مجازات اسلامی آمده که «هر کس به وسیله صحنه سازی از قبیل پیکنی، دیوار کشی، تغییر حد فاصل، امحای مرز، کربندی، نهر کشی، حفر چاه، غرس اشجار و زراعت و امثال آن به تهیه آثار تصرف در اراضی مزروعی اعم از کشت شده یا در آیش زراعی، جنگلها و مراتع ملیشده، کوهستانها، باغها، قلمستانها، منابع آب، چشمهسارها، انهار طبیعی و پارکهای ملی، تاسیسات کشاورزی، دامداری و دامپروری، کشت و صنعت، اراضی موات و بایر و سایر اراضی و املاک متعلق به دولت یا شرکتهای وابسته به دولت یا شهرداریها یا اوقاف و همچنین اراضی، املاک، موقوفات و محبوسات و اثلاث باقیه که برای مصارف عام المنفعه اختصاص یافته یا اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور تصرف یا ذیحق معرفی کردن خود یا دیگری، مبادرت کند یا بدون اجازه سازمان حفاظت محیط زیست یا مراجع ذیصلاح دیگر مبادرت به عملیاتی کند که موجب تخریب محیط زیست و منابع طبیعی شود یا اقدام به هر گونه تجاوز و تصرف عدوانی یا ایجاد مزاحمت یا ممانعت از حق در موارد مذکور کند، به مجازات یک ماه تا یک سال حبس محکوم میشود.

دادگاه موظف است حسب مورد رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق یا اعاده وضع به حال سابق کند. تبصره یک: رسیدگی به جرایم فوقالذکر خارج از نوبت به عمل می آید و مقام قضایی با تنظیم صورتجلسه دستور متوقف ماندن عملیات متجاوز را تا صدور حکم قطعی خواهد داد. تبصره 2: در صورتی که تعداد متهمان سه نفر یا بیشتر باشد و قراین قوی بر ارتکاب جرم موجود باشد، قرار بازداشت صادر خواهد شد، مدعی میتواند خلع ید، قلع بنا و اشجار و رفع آثار تجاوز را تقاضا کند.» بر اساس ماده 690 قانون مجازات اسلامی، دادگاه پس از رسیدگی علاوه بر اعمال مجازات، متجاوز را به رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق و بازگرداندن اوضاع به حالت اولیه و قبل از ارتکاب جرم محکوم میکند. در حقیقت تصرف عدوانی به معنای ایجاد مزاحمت و ممانعت از حق است.

تفاوت تصرف عدوانی در پروندههای جزایی و حقوقی

تفاوت عمدهای که تصرف عدوانی در پروندههای جزایی با تصرف عدوانی در پروندههای حقوقی دارد، این است که در پروندههای حقوقی، اثبات مالکیت فرع بر این قضیه است یعنی ابتدا باید مالکیت احراز شود، سپس دادگاه حکم به رفع تصرف دهد. این در حالی است که سیستمی که قانونگذار در ماده 690 قانون مجازات اسلامی درباره پروندههای جزایی تصرف عدوانی به کار میگیرد، بر خلاف این است و نیازی به اثبات مالکیت وجود ندارد.

لزوم احراز سابقه تصرف شاکی و مدعی

برای صدور دستور رفع تصرف از سوی دادگاه در پروندههای جزایی تصرف عدوانی دو رکن باید احراز شود که رکن نخست سبق تصرف است یعنی در ابتدا سابقه تصرفی که شاکی یا مدعی دارد، باید احراز شود. رکن دوم، الحاق عدوانی بودن تصرف متهم یا فردی است که علیه او شکایت شده است که باید برای مرجع قضایی احراز شود. در صورت احراز این دو شرط میتوان حکم به رفع تصرف صادر کرد. این موضوع بدان معناست که در اینجا دیگر نیازی وجود ندارد که متهم بگوید مالک ملک مورد نظر است. در حقیقت به محض اینکه سابقه تصرف مالک یا شاکی و نیز عدوانی بودن تصرف متهم احراز شود، دادگاه بر اساس ماده 690 حکم صادر میکند.

حکم به رفع تصرف در مرحله تحقیقات مقدماتی در جرم تصرف عدوانی

در گذشته و قبل از حذف دادرها، تنها موردی که دادرها میتوانستند در مرحله تحقیقات مقدماتی حکم به رفع تصرف صادر کنند، تصرف عدوانی بود. در حال حاضر نیز در برخی مواقع این موضوع اعمال میشود اما با ایجاد ماده 690 این

موضوع مطرح میشود که لازم است رسیدگی قضایی به عمل آمده و سپس دادگاه به صدور حکم اقدام کند. فصل بیست و ششم از بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی در مواد 690 تا 696 این قانون به موضوع «هتک حرمت منازل و املاک غیر» اختصاص دارد که در این مواد، قانونگذار به مسایل مرتبط با تصرف عدوانی پرداخته است. مواد 691 و 692 قانون مجازات اسلامی از دیگر مواردی است که به جرم تصرف عدوانی پرداخته است. ماده 691، هر کس به قهر و غلبه داخل ملکی شود که در تصرف دیگری است، اعم از آن که محصور باشد یا نباشد یا در ابتدای ورود به قهر و غلبه نبوده ولی بعد از اخطار متصرف به قهر و غلبه مانده باشد، علاوه بر رفع تجاوز حسب مورد به یک تا شش ماه حبس محکوم میشود. هرگاه مرتکب دو نفر یا بیشتر بوده و لاقط یکی از آنها حامل سلاح باشد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهند شد. همچنین بر اساس ماده 692 این قانون، هرگاه کسی ملک دیگری را به قهر و غلبه تصرف کند، علاوه بر رفع تجاوز به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم خواهد شد. ماده 693 قانون مجازات اسلامی نیز به این موضوع اشاره میکند که اگر کسی که به موجب حکم قطعی، به خلع ید از مال غیر منقول یا رفع مزاحمت یا رفع ممانعت از حق محکوم شده باشد، بعد از اجرای حکم به طور مجدد مورد حکم را به نحو عدوانی، تصرف یا مزاحمت یا ممانعت از حق کند، علاوه بر رفع تجاوز به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم خواهد شد. طبق ماده 694 و 695 نیز، هر کس در منزل یا مسکن دیگری به عنف یا تهدید وارد شود به مجازات از شش ماه تا سه سال حبس محکوم خواهد شد و در صورتی که مرتکب دو نفر یا بیشتر بوده و لاقط یکی از آنها حامل سلاح باشد به حبس از یک تا شش سال محکوم میشوند. چنانچه جرایم مذکور در مواد (692) و (693) در شب واقع شده باشد، مرتکب به حداکثر مجازات محکوم میشود. ماده 696 نیز بیان میکند که در کلیه مواردی که محکومعلیه علاوه بر محکومیت کیفری به رد عین یا مثل مال یا ادای قیمت یا پرداخت دیه و ضرر و زیان ناشی از جرم محکوم شده باشد و از اجرای حکم امتناع کند، در صورت تقاضای محکومله دادگاه با فروش اموال محکومعلیه به جز مستثنیات دین، حکم را اجرا یا تا استیفای حقوق محکوم له، محکومعلیه را بازداشت خواهد کرد. همچنین بر اساس تبصره این ماده، چنانچه محکومعلیه مدعی اعسار شود، تا صدور حکم اعسار یا پرداخت به صورت تقسیط، بازداشت ادامه خواهد داشت.

تصرف عدوانی مکرر

تصرف عدوانی مکرر به این معناست که افرادی که قبلاً به تصرف عدوانی اقدام کردند، به طور مجدد دست به این اقدام بزنند. در این صورت تشدید مجازات از باب تکرار جرم شامل این افراد میشود. یعنی قانونگذار قاعده تکرار جرم را در خصوص تصرف عدوانی به صراحت بیان کرده است. برخلاف سایر جرایم که به طور کلی مطرح میکنند که اگر کسی به تکرار جرم اقدام کند، مجازاتش تشدید میشود، ماده 693 قانون مجازات اسلامی میگوید که اگر تصرف عدوانی تکرار شود، علاوه بر صدور قرار بازداشت موقت برای مرتکب، مجازات تا 3 سال حبس در انتظار او خواهد بود.

عنصر مادی تصرف عدوانی

در حقوق جزای عمومی، عنصر مادی بزه تصرف عدوانی به عنوان جرم مستمر محسوب میشود. جرم مستمر به جرمی گفته میشود که در حقیقت عنصر مادی آن در طول زمان استمرار پیدا میکند. به این معنا که از زمانی که فردی به تصرف عدوانی ملکی اقدام میکند تا زمانی که خلع ید و رفع تصرف به عمل بیاید، این جرم در حال ارتکاب است و پس از رفع تصرف و خارج شدن ملک از ید متصرف، جرم پایان مییابد. در صورتی که شرایط تحقق این جرم احراز شد، کیفرخواست صادر و پرونده به دادگاه ارسال و حکم صادر میشود.

دستور موقت

یکی از پرسشهایی که در رویه قضایی مطرح میشود، این است که در اثنای رسیدگی در مرحله تحقیقات مقدماتی، اگر وقوع جرم تصرف عدوانی یا سایر جرایم ثلاثه که در ماده 690 قانون مجازات اسلامی به آن اشاره شده است، احراز شد، آیا این مجوز وجود دارد که در همان زمان، دستور رفع تصرف صادر شود یا خیر؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت که میتوان دستور رفع تصرف را تا زمان رسیدگی و صدور حکم نهایی، صادر کرد تا ملک به ذینفع تحویل داده شود. در حقیقت این اقدام، همان موضوعی است که در حقوق خصوصی به آن دستور موقت گفته میشود. به این معنا که اگر خواسته رفع تصرف عدوانی را به صورت خصوصی و با ارایه دادخواست مطرح کنیم، میتوانیم دستور موقتی مبنی بر رفع تصرف و ممانعت از تصرف شخص متصرف بگیریم. همین سیستم در فرآیند دادرسی کیفری نیز وجود دارد. به این معنا که اگر در حین رسیدگی، عدوانی بودن تصرف احراز شود، میتوان دستور رفع تصرف صادر کرد تا در نهایت پرونده به دادگاه ارسال شود و در آن زمان علاوه بر صدور حکم، به مجازات فرد متصرف اقدام شود.

به نقل از سایت حمایت